

Olga Lomová (ed.), Ex Oriente lux. Rudolf Dvořák (1860–1920)

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha 2020, 308 s.,
ISBN 978-80-7308-989-4

Práce kolektivu autorů¹ se zabývá osobností profesora orientální filologie na české Karlo-Ferdinandově univerzitě Rudolfa Dvořáka. Kniha je koncipována jako volný sled kapitol zaměřených na různé odborné zájmy; s výjimkou dvou historiků se na ní podíleli různě specializovaní orientalisté.

Úvodní kapitola „Mezi Orientem a probuzením českého národa“ (autorka Olga Lomová) je životopisným přehledem. Rudolf Dvořák se narodil 12. listopadu 1860 v malé obci Dříteň u Českých Budějovic. Po maturitě na budějovickém gymnáziu začal na podzim 1879 navštěvovat Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde studoval klasickou a orientální filologii. Velký vliv zde na něj měl Jaromír Břetislav Košut (1853–1880), docent orientální filologie, který byl aktivní v národním hnutí. Dvořák po šesti semestrech odjel dokončit svá studia na univerzitu v Lipsku, kde na jaře 1883 obhájil dizertační práci na téma cizí slova v Koránu. Následující školní rok 1883/1884 strávil v Mnichově, kde se stal asistentem těžce nemocného profesora Ernesta Trumppa (1824–1885). Po návratu do Prahy začal Dvořák působit na Filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde se na podzim roku 1884 stal soukromým docentem a v roce 1890 mimořádným profesorem. V akademickém roce 1900/1901 byl zvolen děkanem a v roce 1915/1916 rektorem. Od svého příchodu do své smrti v roce 1920 vyučoval celkem šest jazyků (klasickou arabštinu a turečtinu, perštinu a novoperštinu, biblickou hebrejštinu, starou etiopištinu a klasickou čínštinu), v menší míře přednášel také témata z kulturních dějin Číny. Dvořák stál za založením semináře pro srovnávací indoevropský jazykozpyt, vychoval také své následovníky (např. arabista Felix Tauer). Vedle vědecké, pedagogické a organizační činnosti na univerzitě se zapojil také do činnosti osvětové, jejímž cílem bylo povznesení českého národa. Nejrozsáhlejší součástí této činnosti byly jeho příspěvky do Ottova slovníku naučného, pro nějž napsal mnoho orientalistických hesel.

Druhá kapitola „Na univerzitě v Lipsku“ (autor Jörg H. Hüsemann) přináší v širších souvislostech pohled na Dvořákův stipendijní pobyt. Během zimního semestru školního roku 1882/1883 se účastnil všech přednášek významných osobností německé orientalistiky, např. Heinricha Leberechta Fleischera (1801–1888) nebo Christoha Ludolfa Ehrenfrieda Krehla (1825–1901), kteří jej významně ovlivnili.

Třetí kapitola „Pražská německá orientalistika za ‚dvořákovských‘ časů“ (autor Petr Hlaváček) shrnuje především vývoj pražské německé univerzitní orientalistiky, která byla v interakci s dalšími evropskými univerzitami. Rozvoj univerzitních orientalistických studií probíhal v rámci jednotlivých fakultních ústavů, kateder či seminářů (geografie, historie, klasická filologie, orientální filologie, srovnávací jazykověda). Orientalistickými

¹ **Olga Lomová** – sinoložka, zabývá se dějinami čínské literatury, **Jörg H. Hüsemann** – sinolog, zabývá se čínským středověkem, čínskou vědou, technologiemi a zemědělstvím, **Petr Hlaváček** – historik a filozof, zabývá se náboženskými a intelektuálními dějinami, **Ladislav Bareš** – egyptolog, autor řady publikací z oblasti dějin, archeologie a náboženství, **Petr Zemánek** – arabista a semitista, zabývá se vývojem semitských jazyků, **Zuzana Kříhová** – iránistka, zabývá se moderní perskou literaturou, **Jitka Malečková** – historička a turkoložka, věnuje se moderním dějinám osmanské říše, **Jaroslava Hoffmannová** – historička a archivářka zaměřená na dějiny vědy a techniky s výrazným zřetelem na osobnosti.

tématy se zabývali nejprve profesori Teologické fakulty. Zde lze jmenovat např. znalce biblistiky a semitských jazyků Eduarda M. W. Petera (1818–1898) nebo Augusta Rohlinga (1839–1931), profesora starozákonní biblistiky. Na Filozofické fakultě Německé univerzity byl Dvořákovým učitelem např. talmudický učenec Saul Isaak Kämpf (1818–1892) nebo profesor geografie Oskar Lenz (1848–1925). Pro německou univerzitu byla pro rozvoj orientalistiky stěžejní klasická filologie, jejíž velkou osobností byl Max Grünert (1849–1929). Obecně lze shrnout, že se Filozofická fakulta německé Karlo-Ferdinandovy univerzity v letech 1882–1920 profilovala jako výrazné ohnisko vědecké orientalistiky, které fungovalo v přirozené interakci s českojazyčným akademickým prostředím, stejně jako s dalšími evropskými univerzitami.

Čtvrtá kapitola „Organizátor, který otevíral cestu české egyptologii a asyriologii“ (autor Ladislav Bareš) se zabývá obory, kterým se Rudolf Dvořák věnoval sice pouze okrajově, ale hrál významnou úlohu při jejich vzniku – asyriologie a egyptologie. Počátky jeho zájmu o asyriologii lze hledat ve skutečnosti, že babylonština a asyrština patří mezi nejstarší známé semitské jazyky, jimiž se zabýval nejen ve své dizertační práci. V případě egyptologie nelze přesný důvod určit, lze se ale domnívat, že starý Egypt a Blízký východ a jejich civilizace nacházely v tehdejší českém prostředí a kultuře zřetelný ohlas. Na sklonku svého života se Rudolf Dvořák jako člen komise posuzující možnost jmenovat Bedřicha Hrozného profesorem zasloužil o to, že se Hrozný přemístil z Vídně do Prahy, kde od roku 1919 působil jako profesor klínopisu. Dvořák významně přispěl také k tomu, že v roce 1922 došlo k institucionálnímu zakotvení egyptologie na české Filozofické fakultě, když byl jeho chráněncem František Lexa jmenován mimořádným profesorem egyptologie.

Pátá kapitola „Na mezinárodní scéně blízkovýchodních studií“ (autor Petr Zemánek) se věnuje Dvořákovu badatelskému zaměření v oblasti Blízkého východu – kritickým edicím básnických sbírek a jeho dizertaci, zabývající se cizími slovy v Koránu. Hlavním autorovým cílem bylo zjistit citovanost těchto prací v následných vědeckých publikacích, a tím stanovit jejich význam. Dvořákovy edice dlouho sloužily či dodnes slouží jako referenční práce. Dvořákova studie o cizích slovech v Koránu představovala světový standard, a i po více než 130 letech ji autoři shledávají dostatečně podloženou a inspirující na to, aby ji citovali.

Šestá kapitola „Překladatel a básník“ (autorka Zuzana Kříhová) osvětluje Dvořákovu překladovou tvorbu, jíž se věnoval od osmdesátých let 19. století prakticky až do své smrti. Dvořák překládal orientální poezii (klasickou arabskou, osmanskou, perskou, čínskou, biblickou a moderní tureckou a perskou poezii) do českého i německého jazyka, zajímal se o různé literární žánry a druhy, mystickou i filozofující poezii a další. České překlady publikoval Dvořák ve sbornících světové poezie, literárních časopisech i popularizačních periodikách, německé v kritických edicích a vědeckých člancích. Na překladu čínské starověké Knihy písní spolupracoval mj. i s Jaroslavem Vrchlickým.

Šedmá kapitola „Od klasické ‚orientální‘ poezie k turecké národní literatuře“ (autorka Jitka Malečková) rozebírá Dvořákovův zájem o tureckou literaturu. Turecká tematika byla sice jen jedním z řady jeho zájmů, přesto se v jeho díle objevovala od počátků jeho vědecké práce v osmdesátých letech 19. století až po její završení ve druhém desetiletí 20. století a turecký jazyk a literaturu s přestávkami vyučoval po celou dobu svého působení na pražské univerzitě. Dvořák se věnoval zejména současné literatuře a současným problémům Osmanské říše, což také částečně souviselo s jeho vlastenectvím. Překládal

kromě ukázek klasické poezie básně autorů, kteří jsou spojováni s tureckým patriotismem a nacionalismem.

Osmá kapitola „Studium nejzamilovanější“ (autorka Olga Lomová) se zabývá Dvořákovým vztahem k čínštině, která jej bavila a připadala mu snadná. Podnět ke studiu vyšel nejspíše od významného představitele národně emancipačního hnutí a znalce Číny Vojty Náprstka. Dvořák napsal dvoudílnou německou monografii o konfucianismu a taoismu (Chinas Religionen). Poté publikoval o Číně pouze česky a jeho práce mají výrazný osvětový rozměr. Celkem Dvořák věnoval Číně šest česky psaných titulů, včetně dvou překladů, a rovněž se v nich věnoval náboženství (např. monografie o Konfuciovi).

Devátá kapitola „Orientalista starých časů?“ (autorka Olga Lomová) hodnotí Dvořákův vědecký přínos a jeho roli. Jeho postavení v dějinách evropské orientalistiky je složité a mění se s dobou. Některé Dvořákovy práce z oblasti blízkovýchodních studií zaměřené na komentované edice starých textů a dílčí analýzy jejich jazyka jsou vnímány jako významná vědecká díla a v jednotlivých případech v nich nachází současní badatelé inspiraci i dnes. V jiných oblastech, např. v oblasti sinologie však jeho dílo ztratilo na významu.

Poslední kapitola „Rudolf Dvořák v kruhu rodinném“ (autorka Jaroslava Hoffmannová) zkoumá Dvořákovu rodinné zázemí, které po časně smrti otce v roce 1870 tvořila matka Kateřina, rodiny jeho sedmi sourozenců a jeho vlastní rodina založená s Laurou Novotnou. Ze svazku vyšel jediný syn Rudolf, který zemřel v roce 1960.

Kniha se zabývá dosud málo probádaným tématem, nemá však podle autorů ambice stát se vyčerpávající monografií o životě a díle tohoto významného vědce. Práce je zdařilým příspěvkem k dějinám české orientalistiky. Jednotlivé kapitoly přinášejí různost autorských přístupů a jsou zároveň propojeny zájmem o počátky české orientalistiky, její smysl, její proměny a také o českou vědu a společnost. Kniha je vhodná pro univerzitní historiky a orientalisty a může být inspirací a impulsem k dalšímu bádání.

Michal Továrek

doi: 10.14712/23365730.2022.21

Martin Franc a kol., Habitus českých vědců 1918–1968. Příklad dvou generací Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., Praha 2021, 509 s., ISBN 978-80-88304-65-4

Kolektivní monografie vzniklá pod vedením Martina France¹ o habitu českých vědců v letech 1918–1968 představuje první ucelený pokus o zpracování této tematiky v českém prostředí. Sociologické modely Pierra Bourdieua² a Karla Mannheim³ jsou v ní aplikovány

¹ Doc. Martin Franc byl hlavním řešitelem grantového projektu s názvem *Habitus českých vědců v letech 1918–1968. Příklad dvou generací* (GAČR č. 17-22085S), jehož je kniha výstupem.

² Pierre BOURDIEU, *La distinction. Critique sociale du jugement*, Paris 1979 (německý překlad: Týž, *Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilkraft*, Frankfurt am Main 1982; anglický překlad: Týž, *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*, Cambridge 1984); Týž, *Homo academicus*, Paris 1984 (německý překlad: Týž, *Homo academicus*, Frankfurt am Main 1988; anglický překlad: Týž, *Homo academicus*, London 1990).

³ Karl MANNHEIM, *Das Problem der Generation*, in: Kurt H. Wolff (ed.), *Karl Mannheim. Wissenssoziologie. Auswahl aus dem Werk*, Berlin – Neuwied 1964, s 509–565 (poprvé esej vyšla již v roce 1928).